

УДК 323 [330.322-001.895] : 620.9 (470)

Сасенко В. Г.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

Аналіз інноваційної та інвестиційної активності вітчизняних підприємств вказує на слабкість їх позицій у порівнянні з аналогічними галузями провідних економік зарубіжних країн. Є багато причин такого стану – як об'єктивних, так і суб'єктивних, - а основний наслідок один – втрата в цілому конкурентоспроможності національної економіки в глобальному економічному середовищі. У цей складний для України період розвитку ринкових відносин вкрай важливим є збереження промислового комплексу, активізації його структурного перетворення і забезпечення подальшого науково-технічного розвитку, що буде сприяти переходу всієї економіки країни з переважного способу виробництва низьких технологічних укладів до створення і використання високих технологій.

Головним джерелом розвитку сучасної ринкової економіки є науково-технічний прогрес (НТП), у результаті якого в національному господарстві відбуваються позитивні структурні зміни, обумовлені критичною масою нововведень. У світовій економічній літературі «інновація» інтерпретується як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, що втілюється в нових продуктах і технологіях. Термін «інновація» для державних і бізнесових кіл активно почав застосовуватися у незалежній Україні відносно недавно, особливо в останні роки, коли виникла необхідність використання нових методів та інструментів, підвищення рівня економіки країни. Це видно з осмислення терміна «інновація» у законодавчих актах. Так Закон України «Про інвестиційну діяльність» пов'язує інновацію тільки з удосконаленням засобів виробництва чи технологічних процесів, які впливають на всі інші сфери. Це є необхідною, але недостатньою умовою, яка має застосувати інноваційні ресурси з оптимальним соціально економічним та екологічним ефектом [1].

Якщо урахувати особливості енергетичних підприємств, то для них «інновація» – це розвиток рівня технологічного оновлення підприємства для забезпечення конкурентних переваг з використанням нововведень.

Інновації вимагають фінансових вкладень. Для того щоб отримати прибуток необхідно здійснити фінансові вкладення в розробку і реалізацію інновацій. Інноваційний процес, як правило, неможливий без інвестицій («інвестиції в інновації»). Ефективний розвиток інвестиційної діяльності є запорукою успішного розвитку науково-технічного розвитку та стабільного функціонування економіки.

Для підприємств енергетичної промисловості «інвестиції» – це вкладення грошових коштів в розвиток промисловості з метою збільшення видобутку, внаслідок якого утвориться прибуток.

Як висновок з вищесказаного, можна сказати, що інвестиційно-інноваційна діяльність промислових підприємств – це вкладення капіталу в інноваційні проекти державного, регіонального, галузевого рівня з метою отримання прибутку [2].

Україна, володіючи достатнім науковим потенціалом, повинна орієнтуватися саме на шлях інноваційно-інвестиційного розвитку. Пожвавлення виробництва, його технічне вдосконалення і структурна перебудова вимагає наявності активної інвестиційної політики, де відбувається злиття воєдино інноваційної та інвестиційної політик держави. Так, у Законі України «Про інвестиційну діяльність» інноваційна діяльність визначена як одна з форм інвестиційної активності, яка здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу і включає: випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення та реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у складі продуктивних сил; розробку та впровадження нової ресурсозберігаючої технології [3].

Метою статті є розробка інноваційно-інвестиційних загальнодержавних заходів щодо розвитку підприємств енергетичного комплексу.

Основна передумова сталого економічного зростання є інноваційний шлях розвитку виробництва, як взаємодії основних джерел інноваційно-інвестиційного процесу. Однак для цього необхідно, в першу чергу, формувати на іншій основі стратегію технологічного розвитку промислового виробництва, що спирається на індикативне планування та прогнозування, супроводжуючи постійним моніторингом пріоритетні напрями переоснащення промисловості України щодо підвищення наукоємності та конкурентоспроможності продукції [4].

Як свідчать результати аналізу показників інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств енергетичного комплексу України за 2009–2013 рр. (табл. 1), ця галузь не розвивається, а лише функціонує.

Таблиця 1

Індекси розвитку підприємств енергетичного комплексу України за 2009–2013 рр.*

Показники	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Інвестиції в основний капітал, %	129,8	97,4	58,5	99,4	122,4
в тому числі: у добуванні паливно-енергетичних корисних копалин, %	121,2	100,6	84,7	91,1	132,6
Упровадження інновацій на промислових підприємствах, %	11,5	10,8	10,7	11,5	12,8
в тому числі: у добуванні паливно-енергетичних корисних копалин, %	0,05	0,05	0,05	0,08	0,10
Середньооблікова кількість зайнятих працівників у промисловій діяльності, тис осіб	3 287	3 188	2 851	2 842	2 800
в тому числі: у добуванні паливно-енергетичних корисних копалин, тис осіб	352	336	324	324	323
Індекс середньомісячної номінальної заробітної плати у промисловій діяльності, %	128,2	129,8	105,0	121,9	121,0
в тому числі: у добуванні паливно-енергетичних корисних копалин, %	130,2	141,1	108,9	120,0	124,6

* Складено на підставі [5]

З метою економічного зростання підприємств енергетичного комплексу необхідно використовувати інноваційний шлях розвитку виробництва, як результат взаємодії основних джерел інноваційно-інвестиційного процесу. З метою досягнення означеного доцільно сформувати стратегію технологічного розвитку підприємств, що спирається на індикативне планування та прогнозування, супроводжуючи постійним моніторингом пріоритетні напрями переоснащення підприємств енергетичного комплексу України для підвищення наукоємності та конкурентоспроможності продукції.

Енергетичний комплекс України на сьогодні вимагає розробки інноваційно-інвестиційних загальнодержавних заходів з відродження та стабілізації подальшої діяльності підприємств України. Цей процес, звичайно, має супроводжуватися процесами інвестування, адже реструктуризація галузі потребує великих фінансових ресурсів. У табл. 2 простежено обсяги інвестицій в основний капітал промислових підприємств в Україні.

Таблиця 2

Обсяги інвестицій в основний капітал промислових підприємств в Україні, млн грн.*

Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Обсяг інвестицій у промисловість	44 803,7	64 341,4	76 617,7	57 657,6	58 558,2	62 541,3

* Складено на підставі [5]

Обсяг інвестицій в основний капітал промислових підприємств України в 2013 р. порівняно з 2008 р. збільшився на 32 %, а питома вага підприємств, що здійснювали інновації, у загальній кількості промислових підприємств України становить 8,9 %, що говорить про інноваційну неактивність промислових підприємств.

Щодо інвестиційного потенціалу підприємств енергетичного комплексу України, то його можна умовно розділити на зовнішній і внутрішній. Зовнішній інвестиційний потенціал – це можливість вкладення засобів у розвиток як галузі в цілому, так і в його підприємства з боку зовнішніх інвесторів, яких цікавить фінансова стійкість і платоспроможність складових галузі, чи зможе проект принести прибуток, а якщо ні, то чи зможуть вони повернути вкладені засоби. Внутрішній інвестиційний потенціал – це здатність самої галузі та її господарюючих суб'єктів вкладати тимчасово вільні засоби для здобуття прибутку або досягнення іншого корисного ефекту в майбутньому як у розвиток галузі, так і в інші проекти, які пов'язані з цією галуззю (у цьому випадку галузь стає зовнішнім інвестором) (рис. 1).

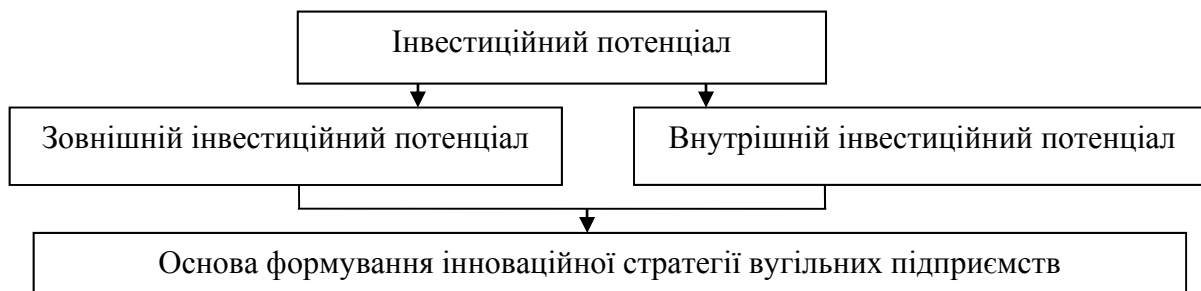

Рис.1. Основа формування інноваційної стратегії промислових підприємств (Систематизовано автором на підставі [5])

Інвестиційний потенціал є основою для формування інноваційної стратегії промислових підприємств, важливим чинником забезпечення її інноваційної діяльності. Одночасно інноваційна діяльність справляє зворотний вплив на розвиток інвестиційного потенціалу, а ефективно впровадження інвестицій дозволяє вугільній промисловості та її складових більш успішно акумулювати матеріальні, технічні та фінансові ресурси для розвитку інвестиційного потенціалу [6].

Загальновідомо, що рівень розвитку країни залежить від рівня розвитку інноваційної діяльності, тому впровадження інновацій є головним чинником успіху промисловості, який впливає і на рівень розвитку країни загалом. Формування конкурентних переваг інноваційного типу в економіці України як основи економічного зростання є пріоритетним напрямом і потребує інноваційної програми розвитку. Особливо важливим є інноваційний шлях розвитку промисловості України. При деяких позитивних результатах промисловість України розвивається під дією низки кризових явищ і тенденцій, які мають системний характер, з показниками інноваційної діяльності, представленими нижче (табл. 3).

Таблиця 3

Основні показники інноваційної діяльності підприємств України*

Показники	Кількість підприємств, які впроваджували інновації, од.	Питома вага підприємств, які впроваджували інновації, в загальній кількості промислових підприємств, %	Кількість освоєних нових видів техніки, найменувань, од.	Кількість впроваджених нових технологічних процесів, од.	З них маловідходних, ресурсозберігаючих, од.
2008	1160	10,8	758	1647	680
2009	1180	10,7	641	1893	753
2010	1217	11,5	663	2043	479
2011	1327	12,8	897	2510	517
2012		13,6	942	2188	554
2013	1186	11,5	881	1419	634

* Побудовано за даними [5]

Досить нерівномірно зростають обсяги інвестицій в основний капітал у розрізі напрямів економічної діяльності. Важливим пріоритетом інвестиційної політики є залучення іноземного капіталу: по-перше, з метою підвищення ресурсозабезпечення інвестиційної сфери, по-друге, з метою використання накопиченого іноземними фірмами досвіду створення і просування наукомісткої продукції. Дані про динаміку та структуру інвестування інноваційної діяльності наведені в табл. 4 [5].

Таблиця 4

Аналіз динаміки та структури інвестування інноваційної діяльності підприємств України*

Роки	Загальна сума витрат, млн. грн.	у тому числі за рахунок коштів							
		власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2008	11 994,2	7 264,0	60,6	336,9	2,8	115,4	1	4 277,9	35,7
2009	7 949,9	5 169,4	65	127,0	1,6	1 512,9	19	1 140,6	14,4
2010	8 045,5	4 775,2	59,4	87,0	1,1	2 411,4	30	771,9	9,5
2011	14 333,9	7 585,6	52,9	149,2	1	56,9	0,4	6 542,2	45,7
2012	11 480,6	7 335,9	63,9	224,3	1,9	994,8	8,7	2 925,6	25,5
2013	10 850,9	7 999,6	73,7	144,8	1,3	321,8	3	2 384,7	22

* Розраховано на підставі [5]

Аналіз джерел інвестування свідчить, що найбільша питома вага у фінансуванні інноваційної діяльності промислових підприємств України (70,2 %–84,6 %) становлять власні кошти підприємств та організацій. Частка державного бюджету становить невелику частину, а місцеві бюджети, не маючи засобів, не можуть здійснювати інноваційні вкладення, які становлять усього 0,1 %.

Основними стримуючими чинниками активізації іноземних інвестицій у високотехнологічний сектор є ризики (законодавчий, загальноекономічний, валютний, політичний, соціальний, кримінальний). Усуненню ризиків або пом'якшенню їхньої дії сприяють такі форми підтримки інвестиційного процесу, як надання різноманітних державних гарантій, введення правової регламентації та економічної організації системи страхування інвестицій, інвестиційних кредитів; удосконалення практики змішаного фінансування інноваційних процесів; поетапне фінансування, що дозволяє контролювати величину інвестицій на кожній наступній стадії залежно від динаміки ризику.

ВИСНОВКИ

Ефективність національного промислового виробництва в сучасній системі світового господарства залежить від: 1) рівня розвитку національної науки, яка створює нові та розповсюджує відомі знання; спроможності національної промисловості випускати високотехнологічну продукцію на основі наявних ресурсів і сучасної бази наукових знань; 2) активності вітчизняного бізнесу, який організовує виробництво і перетворює вироблену продукцію в ресурси, необхідні для підтримки високого рівня життя і розвитку виробничого потенціалу країни. Слід відзначити, що сформована галузева структура промисловості впливає й на розвиток вітчизняного ринку інновацій.

Енергетичний комплекс України на сьогодні вимагає розробки інноваційно-інвестиційних загальнодержавних заходів з відродження та стабілізації подальшої діяльності підприємств України.

Практична реалізація інноваційної-інвестиційної моделі економічного розвитку можлива за умови фінансового забезпечення розвитку наукового потенціалу власної науки. Разом з тим рівень реального фінансового забезпечення науки та інновацій, а також задіяні механізми фінансування ставлять під сумнів повноту виконання задачі модернізації економіки на інноваційній основі. Фінансове забезпечення науково-технологічної сфери є ключовою передумовою інноваційних процесів в економіці.

В умовах дефіциту державних фінансових ресурсів на підтримку науково-технічної та інноваційної діяльності перспективним шляхом підйому вбачається взаємодія з великими корпоративними структурами та зростання інноваційної активності в усіх сферах економічної діяльності. Для успішної реалізації такої перспективи необхідно розробити системний механізм взаємодії держави з корпоративним сектором економіки. Для оптимізації інноваційної діяльності треба враховувати:

- необхідність збільшення фінансових ресурсів на підготовку фахівців високого класу;
- законодавчі зміни у сфері інноваційної діяльності щодо використання системи пільг і стимулів;
- співробітництво з іноземними підприємствами, обмін досвідом; активізація діяльності технопарків за допомогою державної підтримки;
- використання досвіду розвинених країн щодо співпраці між університетами та підприємствами.

Для покращання інноваційної діяльності також необхідна активізація інформаційних, фінансових, інтелектуальних і матеріально-технічних ресурсів з метою розвитку науково-технологічного потенціалу та створення нових робочих місць.

На підставі вищевикладеного можна прийти до висновку, що інноваційно-спрямований розвиток підприємства має розглядатися як процес закономірних змін за рахунок підвищення ефективності використання фінансово-економічних, інтелектуальних, інноваційних та управлінських складових потенціалу підприємства, які дозволять досягти значення фінансово-економічних показників підприємства вище порогу беззбитковості та не нижче приросту економічних показників з метою забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності продукції на світових ринках

Інноваційно-інвестиційний розвиток будь-якої галузі має бути системним процесом, де його характеризують: частота та ефективність впровадження інновацій, потенціал галузі щодо розробки і впровадження інновацій, готовність працівників галузі до змін. В такому випадку можна досягнути зниження ризиків в інноваційній діяльності, забезпечити ефективність інвестування у реалізацію інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Товстиженко О. В. Забезпечення економічного зростання фондів грошових ресурсів і фінансове регулювання відтворювальних процесів / О. В. Товстиженко // *Актуальні проблеми економіки*. – 2007. – № 12. – С. 57–61.
2. Поклонський Ф. Ю. Значення взаємодії інвестиційних та інноваційних процесів у діяльності підприємств / Ф. Ю. Поклонський, Я. О. Арчикова // *Розвиток фінансових методів державного управління національною економікою: зб.наук.праць Донецького державного університету управління*. – Донецьк: ДонДУУ, 2011. – Т. XII. – С. 411–424. – (Серія «Економіка»; вип. 184).
3. Кузнецова І. С. Інститут венчурних інвестицій: стан та перспективи розвитку в Україні / І. С. Кузнецова // *Наука та інновації*. – 2008. – № 1. – С. 87–95.
4. Багратян Г. А. Світова криза та Україна: проблема й нові підходи до фінансового регулювання / Г. А. Багратян, І. С. Кравченко // *Фінанси України*. – 2009. – № 4. – С. 33–41.
5. Рекова Н. Ю. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю вугільних підприємств: монографія / Н. Ю. Рекова, Я. О. Арчикова, В. С. Мешкова – Донецьк : ДонДУУ, 2014. – 230 с.
6. Кузьмін О. Є. Фінансова складова в розвитку й функціонуванні національної інноваційної системи / О. Є. Кузьмін // *Фінанси України*. – 2009. – № 5. – С. 21–30.